

Sygn. akt I UK 344/19

POSTANOWIENIE

Dnia 8 grudnia 2020 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Piotr Prusinowski

w sprawie z odwołania K. K.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w C.
z udziałem zainteresowanej D. H.
o podstawę wymiaru składek,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 8 grudnia 2020 r.,
skargi kasacyjnej ubezpieczonej od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)
z dnia 12 marca 2019 r., sygn. akt III AUa (...),

- I. odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania;**
- II. zasądza od K.K. na rzecz Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w C. 1.800 zł (tysiąc osiemset) tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 12 marca 2019 r. Sąd Apelacyjny w (...) na skutek apelacji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w C. zmienił wyrok Sądu Okręgowego w K. z dnia 13 grudnia 2017 r. i oddalił odwołanie od decyzji ZUS, stwierdzającej jako podstawę wymiaru składek na ubezpieczenie emerytalne, rentowe, chorobowe i wypadkowe dla ubezpieczonej K. K. H. z tytułu zatrudnienia u płatnika składek D. H. - Agencja [...] P. kwotę minimalnego wynagrodzenia ustalonego na dany rok kalendarzowy, odpowiednio pomniejszoną w miesiącach, w których praca nie była wykonywana przez cały miesiąc.

Zdaniem Sądu Apelacyjnego, ani odwołująca, ani płatnik składek, nie wykazali aby kwota wynagrodzenia - 7.073 zł - znajdowała uzasadnienie w obiektywnych okolicznościach świadczonej pracy na stanowisku wskazanym w umowie. Odwołująca nie posiadała jakichkolwiek obiektywnie udokumentowanych kwalifikacji - bądź zdobytych w ramach formalnego wykształcenia, bądź w ramach odbytej praktyki zawodowej - do wykonywania powierzonych jej obowiązków zawodowych. Zainteresowana w sprawie - prywatnie teściowa odwołującej D. H. - wskazała, iż odwołująca prowadziła uprzednio własną działalność gospodarczą, ale z marnym skutkiem. Odwołująca bezpośrednio przed zatrudnieniem nie była aktywna zawodowo. Jej zatrudnienie nastąpiło, poczynając od pierwszego dnia działalności płatnika składek w tej branży. Okoliczność, iż płatnik składek nie zatrudnił nikogo w miejsce odwołującej w trakcie jej nieobecności w pracy, świadczy zdaniem Sądu Apelacyjnego o braku potrzeby zatrudnienia ubezpieczonej. Sąd Apelacyjny stanął na stanowisku, iż organ rentowy zasadnie przyjął, że ustalenie wynagrodzenia odwołującej w wysokości 7.073 zł miało na celu wyłącznie uzyskanie wysokich świadczeń z ubezpieczenia społecznego, było nadmiernie wygórowane, a zatem zostało określone zarówno z naruszeniem treści art. 78 § 1 k.p., jak i zasad współżycia społecznego.

Skargę kasacyjną oparto na podstawie naruszenia prawa materialnego: art. 18 ust. 1 i 2 i art. 41 ust. 2 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych, § 2 ust. 6 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 18 kwietnia 2008 r. w sprawie szczegółowych zasad i trybu postępowania w sprawach rozliczania składek, co których poboru jest zobowiązany Zakład Ubezpieczeń Społecznych, § 11 i § 12 ust. 1 Rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 29 maja 1996 r. w sprawie sposobu ustalania wynagrodzenia w okresie niewykonywania pracy oraz wynagrodzenia stanowiącego podstawę obliczania odszkodowań, odpraw, dodatków wyrównawczych do wynagrodzenia oraz innych należności przewidzianych w Kodeksie pracy, art. 22 § 1 k.p., art. 353¹ k.c. w zw. z art. 58 § 1 i § 2 k.c. (stosownych poprzez art. 300 k.p.) w zw. z art. 78 § 1 k.p., a także na podstawie naruszenia przepisów postępowania, którym uchybienie mogło mieć istotny wpływ na wynik sprawy: art. 233 k.p.c., art. 328 § 2 k.p.c.

Skarżąca wniosła o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania, albowiem w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne polegające na potrzebie jasnego zdefiniowania i wskazania punktów odniesienia (wytycznych) dla obiektywnego ustalenia, iż w okolicznościach konkretnej sprawy mamy do czynienia, na gruncie prawa ubezpieczeń społecznych, z postanowieniami (np. w umowie o pracę) wskazującymi na ustalenie wynagrodzenia, które należy ocenić jako nienależne, niewłaściwe, nieodpowiednie, nierzetelne, nieuczciwe, niesprawiedliwe, niesłuszne, czy nieekwiwalentne do tej pracy. Istotne zagadnienie prawne skarżąca powiązała też z koniecznością wprowadzenia obiektywnych kryteriów dla ustalania przez organ rentowy podstawy wymiaru składek na ubezpieczenie emerytalne, rentowe, chorobowe i wypadkowe ubezpieczonego w sytuacji, kiedy nastąpi już ostateczne ustalenie przez Sąd lub organ rentowy, iż postanowienia umowne (np. umowy o pracę) w zakresie uzyskiwanego przez daną osobę przychodu ze stosunku prawnego, budzą wątpliwości, czy też wprost zostaną uznane za nieważne w kontekście art. 58 k.c.

Skarżąca wskazała ponadto na potrzebę wykładni przepisów, budzących poważne wątpliwości w praktyce w zakresie ustalenia podstawy prawnej ustalania przez organy rentowe podstawy wymiaru składek na ubezpieczenie emerytalne, rentowe, chorobowe i wypadkowe ubezpieczonego w sytuacjach opisanych w art. 83 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych związanych z uprawnieniem organ wykonujący zadania z zakresu ubezpieczeń społecznych w kwestii prawidłowego ustalenia wysokości wynagrodzenia będącego podstawą składki, oraz opisanych w art. 86 ust. 2 (w kontekście art. 353¹ k.c. w zw. z art. 58 § 1 i § 2 k.c. oraz art. 300 k. p. w zw. z art. 78 § 1 k.p.) tejże ustawy, który upoważnia Zakład Ubezpieczeń Społecznych do kontroli wykonywania zadań i obowiązków w zakresie ubezpieczeń przez płatników składek.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Brak jest podstaw uzasadniających przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania.

W myśl art. 398⁹ § 1 k.p.c., Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, zachodzi nieważność postępowania lub skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona.

Sformułowanie istotnego zagadnienia prawnego w rozumieniu art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c. powinno przybrać postać porównywalną z formułowaniem zagadnienia prawnego budzącego poważne wątpliwości, o którym stanowi na przykład art. 390 § 1 k.p.c. Chodzi więc o przedstawienie wyraźnych wątpliwości co do określonego przepisu (normy) lub zespołu przepisów (norm), albo szerzej i bardziej ogólnie - wątpliwości co do pewnego uregulowania prawnego (instytucji prawnej). Sformułowane zagadnienie winno odwoływać się w sposób generalny i abstrakcyjny do treści przepisu, który nie podlega jednoznacznej wykładni, a którego wyjaśnienie przez Sąd Najwyższy przyczyni się do rozwoju jurysprudencji i prawa pozytywnego (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 28 października 2015 r., I PK 19/15, LEX nr 2021941). Istotne zagadnienie prawne może odnosić się zarówno do prawa procesowego, jak i materialnego. Zagadnienie prawne powinno wyrażać problem prawny, którego wyjaśnienie ma znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy w ustalonym stanie faktycznym (postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 19 października 2012 r., III SK 10/12, LEX nr 1228616; z dnia 18 września 2012 r., II CSK 180/12, LEX nr 1230170; z dnia 25 lutego 2008 r., I UK 339/07, LEX nr 453109). W rozpoznawanej sprawie skarżący sformułował zagadnienie prawne bez wskazania przepisów prawa, na gruncie którego się ono ujawniło. Nie powiązała zasygnalizowanego problemu z jakimkolwiek przepisem ustawy ubezpieczeniowej.

Odwołanie się do przesłanki potrzeby wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów wymaga wykazania, że określony przepis prawa, mimo że budzi poważne wątpliwości (ze wskazaniem, na czym te poważne wątpliwości polegają), nie doczekał się wykładni, bądź że jego niejednolita wykładnia wywołuje rozbieżności w orzecznictwie sądów, które należy przytoczyć (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 11 stycznia 2002 r., III CKN 570/01, OSNC 2002 nr 12, poz. 151). Nie istnieje

potrzeba wykładni przepisów prawa ani nie występuje w sprawie istotne zagadnienie prawne, jeżeli Sąd Najwyższy wyraził swój pogląd we wcześniejszym orzecznictwie, a nie zachodzą okoliczności uzasadniające zmianę tego poglądu (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 17 marca 2015 r., I PK 4/15, LEX nr 1661934).

W uchwale z dnia 27 kwietnia 2005 r., II UZP 2/05, OSNP 2005 nr 21, poz. 338, Sąd Najwyższy przyjął, że w ramach art. 41 ust. 12 i 13 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych Zakład Ubezpieczeń Społecznych może zakwestionować wysokość wynagrodzenia stanowiącego podstawę wymiaru składek na ubezpieczenie chorobowe, jeżeli okoliczności sprawy wskazują, że zostało wypłacone na podstawie umowy sprzecznej z prawem, zasadami współżycia społecznego lub zmierzającej do obejścia prawa (art. 58 k.c.). Stanowisko to zostało potwierdzone i rozwinięte w wyroku z dnia 14 grudnia 2017 r., II UK 645/16, LEX nr 247378. Zdaniem Sądu Najwyższego w ramach art. 41 ust. 12 i 13 u.s.u.s. możliwe jest zanegowanie przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych - bez jednoczesnej ingerencji w treść umowy i bez zastępowania stron stosunku pracy w kształtowaniu pracowniczych uprawnień płacowych - wysokości ustalonego przez strony umowy o pracę wynagrodzenia stanowiącego podstawę wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne, jeżeli okoliczności sprawy wskazują, iż zostało ono wypłacone na podstawie umowy sprzecznej z prawem, zasadami współżycia społecznego lub zmierzającej do obejścia prawa (art. 58 k.c.). Uprawnienie to wynika z założenia, że na gruncie prawa ubezpieczeń społecznych umowa o pracę wywołuje skutki nie tylko bezpośrednie, dotyczące wprost wzajemnych relacji między pracownikiem i pracodawcą, ale także kształtuje publicznoprawny stosunek ubezpieczenia społecznego, określa wysokość składki, a w konsekwencji prowadzi do uzyskania odpowiednich świadczeń. Alimentacyjny charakter tych świadczeń oraz zasada solidaryzmu ubezpieczonych, na której oparty jest system ubezpieczeń społecznych, wymagają, żeby płaca - stanowiąca podstawę wymiaru składki - nie była ustalana ponad granicę płacy słusznej, sprawiedliwej i zapewniającej godziwe utrzymanie oraz żeby rażąco nie przewyższała wkładu pracy, a w konsekwencji, żeby składka nie przekładała się na świadczenie w kwocie nienależnej.

Również Trybunał Konstytucyjny podziela taką interpretację wskazanych wyżej przepisów. W wyroku z dnia 29 listopada 2017 r., P 9/15, OTK-A 2017/78, przyjął, że w świetle Konstytucji, wysokość wynagrodzenia umownego, rzutującego na podstawę wymiaru składek, może i powinna podlegać weryfikacji z uwagi na publicznoprawny charakter stosunku ubezpieczeniowego. Nie budzi wątpliwości interes prawny państwa, w tym wypadku reprezentowanego przez ZUS, w zapobieżeniu różnorodnym próbom wyłudzenia świadczeń nienależnych albo zawyżonych i stąd - akceptowane przez sądy - powoływanie się na pozorność niektórych umów o pracę albo podważanie ich elementów. Trybunał Konstytucyjny jednogłośnie orzekł, że art. 83 ust. 1 pkt 3 w związku z art. 41 ust. 12 i 13, art. 68 ust. 1 pkt 1 lit. c i art. 86 ust. 2 pkt 2 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych w zakresie, w jakim stanowi podstawę ustalania przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych innej - niż wynikająca z umowy o pracę - wysokości podstawy wymiaru składki na ubezpieczenie chorobowe, jest zgodny z art. 2 w związku z art. 84 i art. 217 oraz z art. 32 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

Nadmiernemu uprzywilejowaniu płacowemu pracownika, które w prawie pracy mieściłoby się w ramach art. 353¹ k.c., w prawie ubezpieczeń społecznych, w którym pierwiastek publiczny zaznacza się bardzo wyraźnie, można przypisać - w okolicznościach każdego konkretnego wypadku - zamiar nadużycia świadczeń przysługujących z tego ubezpieczenia. Należy bowiem pamiętać, że alimentacyjny charakter tych świadczeń oraz zasada solidaryzmu wymagają, żeby płaca - stanowiąca jednocześnie podstawę wymiaru składki - nie była ustalana ponad granicę płacy słusznej, sprawiedliwej i zapewniającej godziwe utrzymanie oraz żeby rażąco nie przewyższała wkładu pracy, a w konsekwencji, żeby składka nie przekładała się na świadczenie w kwocie nienależnej. (uchwała Sądu Najwyższego z dnia 27 kwietnia 2005 r., II UZP 2/05, OSNP 2005 nr 21, poz. 338). Na płaszczyźnie prawa ubezpieczeń społecznych Sąd Najwyższy przyjmuje, że podstawę wymiaru składki ubezpieczonego będącego pracownikiem stanowi wynagrodzenie godziwe, a więc należne, właściwe, odpowiednie, rzetelne, uczciwe i sprawiedliwe, zachowujące cechy ekwiwalentności do pracy. Ocena godziwości wynagrodzenia wymaga uwzględnienia okoliczności każdego konkretnego

przypadku, a zwłaszcza rodzaju, ilości i jakości świadczonej pracy oraz wymaganych kwalifikacji (Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 27 kwietnia 2005 r., II UZP 2/05 i powołane w niej orzecznictwo).

Ocena, czy ustalone przez strony umowy o pracę wynagrodzenie może być uznane za właściwe, uwzględniające przesłankę ekwiwalentności zarobków do rodzaju i charakteru świadczonej pracy oraz posiadanego przez pracownika doświadczenia i kwalifikacji zawodowych, nie powinna być oparta o subiektywną ocenę charakteru pracy wykonywanej przez pracownika na danym stanowisku pracy, ale powinna być dokonana w oparciu o obiektywne wzorce. Dla takiej oceny należy stosować wzorzec, który w najbardziej obiektywny sposób pozwoli ustalić poziom wynagrodzeń za pracę o zbliżonym lub takim samym charakterze i będzie uwzględniał również warunki obrotu i realia życia gospodarczego (koniunkturę gospodarczą, opłacalność działalności w danej branży, miejsce wykonywania pracy, poziom bezrobocia na lokalnym rynku pracy, dostępność wykwalifikowanych kadr). Wzorcem godziwego wynagrodzenia, który czyni zadość ekwiwalentności zarobków do rodzaju i charakteru świadczonej pracy oraz posiadanych przez pracownika doświadczenia i kwalifikacji zawodowych, będzie wzorzec uwzględniający, między innymi, takie czynniki jak: obowiązująca u pracodawcy siatka wynagrodzeń, średni poziom wynagrodzeń za taki sam lub podobny charakter pracy w danej branży, wykształcenie, zakres obowiązków, odpowiedzialność materialna oraz dyspozycyjność. (wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 23 stycznia 2014 r., I UK 302/13, LEX nr 1503234; z dnia 14 grudnia 2017 r., II UK 645/16, LEX nr 2473788).

Z uwagi na powyższe, Sąd Najwyższy na podstawie art. 398⁹ § 2 k.p.c. orzekł jak w sentencji. O kosztach procesu rozstrzygnięto na podstawie reguły z art. 98 § 1 k.p.c. i art. 99 k.p.c. w związku z art. 398²¹ k.p.c.